

BRANITELJI I BRANITELJICE
LJUDSKIH PRAVA U
BOSNI I HERCEGOVINI

**ZASTRAŠIVANJE
UMJESTO
PRIZNANJA**

Branitelji i braniteljice ljudskih prava
u Bosni i Hercegovini

**Zastrašivanje
umjesto
priznanja**

IMPRESUM

Izdavač

Civil Rights Defenders

Za izdavača

Goran Miletić

Direktor za Evropu

Autorica

Anida Šabanović (Vanjskopolitička inicijativa BH)

Prevoditeljica

Ajli Bahtijaragic

Dizajn

Marko Kovachevski

Štampa

Zeppelin

Tiraž

50

Ova publikacija je nastala kao rezultat istraživačkog projekta koji je sproveo Institut za evropsku politiku – Skopje za Civil Right Defenders

SAŽETAK

Iako općenito postoji usaglašenost oko važnosti ljudskih prava - u Bosni i Hercegovini postoji zakonodavni okvir koji uređuje ljudska prava i zaštitu manjina, a Europska konvencija o ljudskim pravima integrirana je u Ustavu Bosne i Hercegovine/članku IV Dejtonskog mirovnog sporazuma, u praksi situacija nije zadovoljavajuća. Pogoršava se pozicija branitelja i braniteljica ljudskih prava. Nasilje, govor mržnje i uznemiravanje, kako fizičko, tako i psihičko, i dalje predstavljaju dio njihovih života. U kontekstu u kojem je vladavina prava na niskom nivou, a korupcija raširena, nekažnjavanje za djela počinjenja protiv BLJP je u porastu. BLJP, uključujući novinare, dobijaju prijetnje zbog svog rada i su pod sve većim pritiskom vlasti i opće populacije, koji ponekad iskazuju neprijateljstvo prema njihovom radu.

U ovom se dokumentu predlažu preporuke za poboljšanje uslova u kojima rade BLJP. Naglašena je potreba za političkom voljom kao osnovnim preduslovom za poboljšanje uslova za rad na ljudskim pravima. Postoji primjetan jaz između postojećeg zakonodavstva i njegove provedbe. Stvara se klima u kojoj su BLJP predstavljeni kao neprijatelji vlasti, posebno vlasti na entitetskim nivoima - ovim se pitanjem treba pozabaviti i okrenuti trend. Potrebno je poboljšati njihovu zaštitu na temelju međunarodnih standarda u ovom području, između ostalog i uvođenjem posebne pravne kategorije za BLJP. Država bi trebala omogućiti jednak i učinkovit pristup pravdi, osigurati sredstva koja će moći sistematski ponuditi rješenja i omogućiti poštivanje međunarodnih konvencija koje je država potpisala, ali koje često ostaju zaboravljene.

BOSNA I HERCEGOVINA

1. UVOD

Sažetak politika bavi se pitanjem položaja branitelja ljudskih prava (BLJP-ovi), sa posebnim težištem na žene braniteljke ljudskih prava (ŽBLJP-ovi) u BiH. Sažetkom se analizira relevantni pravni okvir koji je vezan uz rad branitelja ljudskih prava, kršenje i ograničenja civilnih i političkih prava branitelja ljudskih prava, nasrtaje, maltretiranje te ograničavanje rada branitelja ljudskih prava, a takođe i rodne aspekte u vezi sa identificiranim izazovima i ograničenjima.

Polazna tačka ovog istraživanja je Deklaracija UN-a iz 1998. godine o Pravima i Odgovornostima pojedinaca, grupa i društvenih tijela u promovisanju i zaštiti univerzalno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda (Deklaracija o braniteljima ljudskih prava ili - DBLJP) koja je reafirmirala postojeća prava, koja su već sadržana u drugim međunarodnim dokumentima, ali ih je utemeljila na kontekstu branitelja ljudskih prava (BLJP).¹ Sukladno členu 1 BLJP Deklaracije, „svako ima pravo, pojedinačno ili udružen sa drugim licima, promovisati i težiti zaštiti i uživanju ljudskih prava i temeljnih sloboda kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou.“ Za potrebe ovog sažetka, usvojeno je razumijevanje pojma „branitelja ljudskih prava“ onako kako je postavljeno članom 1. Deklaracije o braniteljima ljudskih prava (DBLJP). Nadalje, istraživanjem se stavlja dodatni akcenat na braniteljke ljudskih prava (ŽBLJP), tj. na ženske osobe koje kao pojedinci, u saradnji sa drugima, ili kao grupe djeluju i/ili štite ljudska prava, uključujući i rodni aspekt samih prava te pitanja rodne jednakopravnosti.

Kao dodatak na gorepomenuto, sproveli smo i polustrukturirane intervjue sa BLJP-ima. Urađeno je ukupno petnaest intervjua² sa osobama koje su BLJP-ovi, naime sa osobama iz NVO sektora, aktivistima i novinarima. Od ukupnog broja intervjua četiri su urađena sa novinarima, dok je ostalih jedanaest vođeno sa predstavnicima NVO sektora. Polustrukturirane intervjui rađeni su sa BLJP-ovima koji u Bosni i Hercegovini rade na različitim tematskim oblastima³.

2. PITANJA OPĆEG KONTEKSTA

Državu Bosnu i Hercegovinu čine dva entiteta, Federacija Bosne i Hercegovine (Federacija) i Republika Srpska (RS). Federaciju nadalje čine deset kantona, svaki sa svojom vladom. Nadalje, Brčko Distrikt, koji je bio predmetom spora između dva entiteta u periodu neposredno po okončanju rata 1992-1995, nakon procesa arbitraže pod međunarodnom zajednicom, 1999. godine se uspostavlja kao autonomno područje. Bosna i Hercegovina se suočava sa mnogim izazovima koji su utjecali na zaštitu ljudskih prava građana BiH. Neki od izazova su: nepoštivanje presuda Evropskog suda za ljudska prava, pitanje slobode okupljanja, prijetnje i napadi na novinare te predstavnike medija, fragmentirani pravni okvir kojim se garantuju ženska ljudska prava, neusaglašenost sa međunarodnim aktima, te drugi izazovi.

Iako branitelji ljudskih prava u BiH, općenito govoreći, imaju slobodu postupanja, oni koji rade pretežno na lokalnom nivou, osjećaju se manje slobodnima da provode svoje aktivnosti zbog diskriminacije i izloženosti pritiscima i od strane institucija i od strane građana. Svi BLJP-e koje smo intervjuisali tvrdili su da su tokom svog rada na neki način bili izloženi prijetnjama i zastrašivanju. Međutim, pojavnost prepreka poput govora mržnje, pritisaka, kampanja mržnje i uznemiravanja vjerovatnija je prema određenim kategorijama branitelja ljudskih prava (npr. LGBTI+) i novinarima. Ove pojave i prepreke uglavnom dolaze od nepoznatih pojedinaca i obično se plasiraju na društvenim medijima. Zakonske odredbe kojima se garantuje sloboda izražavanja postoje, ali poštivanje ovog prava koje pokazuje vlada je i dalje slabo.

Prava novinara u BiH posljednjih se godina krše sve češće, a sami novinari veoma su slabo svjesni svojih prava i načina na koje ista mogu biti zaštićena, što ih čini dodatno ranjivima te podložnima pritiscima i manipulacijama. Pritisci sa kojima se novinari suočavaju u svom radu najčešće dolaze od političara na vlasti (oko 38 posto).⁴ Tokom 2012. godine u BiH je zabilježeno oko 20 slučajeva kršenja različitih prava novinara, gdje se radilo o fizičkim napadima i prijetnjama, povredama iz oblasti radnog prava, mobingu, te vršenju političkih pritisaka. U 2018. godini zabilježen je porast na čak 56 ovakvih slučajeva.⁵

Iako je u Bosni i Hercegovini uspostavljen pravni okvir kojim se reguliše oblast ljudskih prava i zaštita manjina, i iako diskurs dogovora o važnosti ljudskih prava općenito govoreći postoji, situacija u praksi nije zadovoljavajuća. Položaj BLJP-ova se pogoršava. Nasilje, govor mržnje i uznemiravanje, kako fizička, tako i psihička, i dalje su dio života branitelja ljudskih prava. U kontekstu gdje je vladavina prava slaba a korupcija raširena, nekažnjavanje napada i pritisci na BLJP-ove su, na žalost, normalna pojava.

BLJP, uključujući i novinare, izloženi su zastrašivanju zbog posla koji obavljaju i pod sve su većim pritiskom vladajućih struktura i opće javnosti koja ponekad prema njihovom radu izražava neprijateljski stav. Izvještajem koji je izradio *Human Rights Watch* bilježi se smanjenje prostora za građanski angažman, a što se postiže i uspostavljanjem ograničenja koja su relevantna za ostvarivanje prava na mirni protest te kroz uspostavljanje pravila za prekomjerno i nedostatno prisustvo policijskih snaga za nadzor mirnih građanskih okupljanja. Nadalje,

zvaničnici u RS-u prijete vraćanjem u proceduru zakona kojima se uređuje rad NVO-a iz 2015.godine koji bi, „ukoliko prođe proceduru i bude usvojen u Skupštini RS-a, vladajućim strukturama omogućio da NVO-e koji se finansiraju iz sredstava stranih donatora kategoriziraju kao „strane agente“ te da njihov rad i primanja stave pod neopravdane načine nadzora koji bi mogli obeshrabriti njihov neovisan rad.“⁶

Iz većine intervjua da se iščitati da o NVO-ima i medijima u BiH postoji negativna percepcija⁷. Javnost ih još uvijek percipira kao „strane agente“. NVO-i moraju zajednički raditi kako bi poboljšali svoj imidž u zemlji, ali pored toga potrebna je i bolja saradnja između vladinog i nevladinog sektora(NVO-a). Troje ispitanika, predstavnika NVO sektora⁸ mišljenja su da NVO-i obavljaju odličan posao na terenu te da su veoma transparentni. Ovi ispitanici su također iznijeli mišljenje kako opća javnost NVO-e percipira pozitivno, ali da istovremeno nisu svjesni važnosti posla koji NVO-i obavljaju. Jedan ispitanik iz grupe novinara dijeli ovakvo mnijenje a temelji ga na istraživanju koje su radili – javno mjenje ima pozitivno mnijenje.⁹

3. PRAVNI OKVIR

Bosna i Hercegovina ratifikovala je sve glavne evropske i međunarodne instrumente, a većina njih je obuhvaćen u Ustavu. Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP) i pripadajući Protokoli su direktno primjenjivi unutar domaćeg pravnog poretka te uživaju poziciju nadređenosti nad drugim zakonima, ali ne i nad Ustavom, što je utvrđeno kao slučaj kršenja Konvencije, a odnosi se na aspekt nediskriminatornosti izbornog postupka. Sveobuhvatni podaci o neposrednom izvršavanju međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima od strane sudova ne postoje. Bosna i Hercegovina još uvijek ima za sprovesti 128 prihvaćenih preporuka iz UN-ovog Univerzalnog periodičnog pregleda o stanju ljudskih prava (UPR)¹⁰ iz 2014.godine. UN UPR iz novembra 2019. god. donio je dodatnih 207 preporuka.¹¹ Izvještaj pruža informacije i preporuke o: utjecaju ekonomskih reformi na ekonomska, društvena i kulturološka prava; smanjenje prostora za aktivizam i porast broja represivnih mjera usmjerenih na branitelje ljudskih prava, aktiviste, te civilno društvo općenito; te na kršenje i narušavanje ljudskih prava migranata i tražilaca azila. Iz UPR-a iz 2014. godine vidljiv je porast u naoružanju agencija za sprovedbu zakona, te militariziranih odgovora na mirne proteste koje su organizovali građani, radnički sindikati te druge organizacije civilnog društva. Ovaj podnesak pokazuje kako porast upotrebe represivnih mjera prema građanima u zemlji, primjerice upotreba brutalne policijske sile koja se koristila protiv žena koje su mirno protestovale u Krušćici te ciljanom akcijom protiv pojedinaca organiziranih oko grupe „Pravda za Davida“, predstavlja očigledno kršenje prava na slobodu i sigurnost osoba, pravo na pravdu i pravičnost, uključujući pravo na nekažnjavanje, vladavinu zakona, te slobodu izražavanja i mirno okupljanje.¹²

Ustav Bosne i Hercegovine, međunarodni ugovori i/ili konvencije koje je potpisala BiH, uz domaće zakone regulišu prava svakog pojedinca u Bosni i Hercegovini. Preambulom Ustava BiH¹³, izražava se opredjeljenost za osiguravanje punog poštivanja međunarodnog prava u BiH te opredjeljenje za poštivanje Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, međunarodnih sporazuma o građanskim i političkim pravima i ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Deklaracije o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, kao i ostalih instrumenata za osiguranje poštivanja ljudskih prava. Članom II Ustava BiH proglašava se da će Bosna i Hercegovina te oba njena entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda. Njime se također navodi da se u Bosni i Hercegovini prava i slobode utvrđene Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i pripadajućim protokolima primjenjuju direktno. Takođe je navedeno da ovi akti imaju prednost primjene nad svim drugim zakonima. Sve osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i temeljne slobode bez da su diskriminirane po osnovu spola, rase, boje kože, jezika, religijske, političke ili koje druge pripadnosti, nacionalnog ili društvenog porijekla, pripadnosti manjinskom narodu, imovinskog stanja, rođenja ili kojeg drugog statusa.

Od još konkretnije važnosti za BLJP-ove je Aneks 6. Ustava BiH koji se odnosi na Sporazum o ljudskim pravima, koji svim osobama u BiH garantuje najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda, uključujući prava i slobode osigurane Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te njenim Protokolima, kao i drugim međunarodnim sporazumima navedenim u Dodatku ovog Aneksa. Ova prava i slobode uključuju: pravo na život, pravo da se ne bude podvrgnut torturi i nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni, pravo da se ne bude podvrgnut ropstvu ili prisilnom i obaveznom radu, pravo na slobodu i ličnu sigurnost, pravo na pravedno i javno saslušanje u građanskim, prekršajnim i krivičnim postupcima, te druga prava u vezi s krivičnim postupkom, pravo na poštovanje ličnog i porodičnog života, nepovredivost doma i korespondencije, slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti, slobodu izražavanja, slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja, pravo na sklapanje braka i stvaranje porodice, pravo na imovinu, pravo na obrazovanje, te pravo na slobodu kretanja i stanovanja.

Poglavlje III Aneksa 6. Ustava BiH odnosi se na druge organizacije koje se bave pitanjem ljudskih prava. Njime se naglašava obaveza promoviranja i ohrabrivanja aktivnosti nevladinih i međunarodnih organizacija za zaštitu i promoviranje ljudskih prava. Komisija UN-a za ljudska prava, OSCE, visoki komesar UN-a za ljudska prava i druge nevladine ili regionalne misije i organizacije za ljudska prava traže da se pomno nadgleda stanje ljudskih prava u BiH, uključujući uspostavljanje lokalnih ureda i slanje promatrača, izvjestitelja te drugih relevantnih osoba, te je

⁶ Human Rights Watch, Svjetski izvještaj 2019: Bosna i Hercegovina (2019).

⁷ Intervju br. 3, predstavnik medija (6. septembar 2019.god.); Intervju br. 4, predstavnik medija (9. septembar 2019.god.); Intervju br. 5, predstavnik medija (11. septembar 2019.god.); Intervju br. 7, predstavnik civilnog društva (12. septembar 2019.god.); Intervju br. 8, predstavnik civilnog društva (13. septembar 2019.god.); Intervju br. 9, predstavnik civilnog društva (13. septembar 2019.god.); Intervju br. 11, predstavnik civilnog društva (13. septembar 2019.god.); Intervju br. 13, predstavnik civilnog društva (16. septembar 2019.god.)

⁸ Intervju br. 1, predstavnik civilnog društva (30. august 2019. god.); Intervju br. 14, predstavnik civilnog društva (17. septembar 2019.god.); Intervju br. 10, predstavnik civilnog društva (13. septembar 2019.god.)

⁹ Intervju br. 6, predstavnik medija (12. septembar 2019.god.)

¹⁰ Mišljenja Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji iz 2019. godine

¹¹ Univerzalni periodični pregled OHCHR-a o stanju ljudskih prava – Bosna i Hercegovina; <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/BAindex.aspx>

¹² Podnošenje UN-ovog univerzalnog periodičnog pregleda za Bosnu i Hercegovinu, 34. zasjedanje, 2019. godine

¹³ http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

naglašena obaveza da im se osigura učinkovita i cjelovita pomoć, pristup te prostorije/objekti.

Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH iz 2003. godine¹⁴ i Zakonom o zabrani diskriminacije iz 2009.godine reguliše se zabrana diskriminacije LGBTI+ osoba. Zakon o zabrani diskriminacije daje sveobuhvatnu zaštitu od diskriminacije u svim aspektima javnog života, u šta se uključuje obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvena zaštita, pružanje usluga, itd. Izmjenama i dopunama ovog zakona iz 2016. godine na entitetskom nivou (u Federaciji BiH su usvojene 2016. god. dok su u RS-u usvojene 2013.god.) konačno se precizno formulišu seksualna orijentacija i rodni identitet a na popis zaštićenih obilježja dodane su i „spolne karakteristike“. Iako postoji obaveza usklađivanja svih zakona sa Zakonom o zabrani diskriminacije, mnogi zakoni na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou ne uključuju seksualnu orijentaciju, rodni identitet i/ili spolne karakteristike kao osnove identiteta zaštićene od diskriminacije. Izvještaj Sarajevskog otvorenog centra¹⁵ bilježi neujednačen lični prostor/okvir po svim oblastima zaštite. Naime, popis osnova zaštićenih u oblasti rada i zapošljavanja te zakonima o socijalnom i zdravstvenom osiguranju restriktivniji su od popisa sadržanih u Zakonu o zabrani diskriminacije u BiH.

Kada se govori o zakonima kojima se reguliše sloboda okupljanja, pravo na slobodu okupljanja regulisano je Ustavom BiH, entitetskim i kantonalnim ustavima, Statutom Brčko Distrikta BiH, kao i zakonima na entitetskom nivou – za RS, te kantonalnim zakonima i zakonom Brčko Distrikta BiH. Bosna i Hercegovina ima jedanaest ministarstava unutrašnjih poslova koja nadgledaju primjenu dvanaest zakona koji su u upotrebi (jedan kanton djeluje na temelju nacrtu zakona). Ovakvo stanje je odraz složenih poslijeratnih aranžmana za raspodjelu vlasti u zemlji. Zakoni određuju da će se općinskim ili gradskim aktima odrediti tačna mjesta okupljanja. Ovim zakonima se također omogućava da policija prekine proteste ako ih organizatori nisu uspjeli unaprijed i na vrijeme najaviti ovlaštenim osobama.

TABELA 1: ZAKONI O JAVNOM OKUPLJANJU I JAVNOM REDU I MIRU U BiH

ENTITET/DISTRIKT	KANTON	ZAKON O JAVNOM OKUPLJANJU	ZAKON O JAVNOM REDU I MIRU
FEDERACIJA BiH	Unsko-sanski kanton	2010. god.	2010. god.
	Posavski kanton	Dio Zakona o o javnom redu i miru iz 2016. god.	2016. god.
	Tuzlanski kanton	2008.god., Izmjene i dopune u 2015. god.	2001.god, Izmjene i dopune u 2007.god.
	Zeničko-dobojski kanton	Novi zakon u hitnoj proceduri	Izmjene i dopune u 2017.god.
	Bosansko-podrinjski kanton Goražde	s/a	-
	Srednjobosanski kanton	2000. god. (Nacrt zakona - nije dostupan javnosti)	-
	Hercegovačko-neretvanski kanton	-	2005. god.
	Zapadnohercegovački kanton	2015. god.	2009. god.
	Kanton 10 (Hercegbosanska županija/Zapadnobosanski kanton)	2014. god.	2007. god.
	Sarajevski kanton	2009. god., Izmjene i dopune u 2011.god.	2007. god.
REPUBLIKA SRPSKA	-	2008. god.	2015. god.
BRČKO DISTRIKT	-	2012. god.	2009. god.

Izvor: Bavčić E., *Monitoring the Right to Free Assembly*, (Monitoring Prava na slobodu okupljanja) 2019.godina

U aprilu 2017. godine, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova pokrenulo je radnu grupu koja se odnosi na pitanje usvajanja zakona kojim bi se regulisalo mirno okupljanje u ovom entitetu.¹⁶ Inicijativa se smatra pozitivnom, jer bi pojednostavila procedure u vezi sa javnim okupljanjem a rezultirala bi u sveukupno tri zakona – po jednim za svaki od dva entiteta i jednim zakonom za Brčko DistriktBiH - za razliku od postojećih 11 zakona.

¹⁴ Izmjenama i dopunama Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH iz 2009. godine („Službeni glasnik BiH“ broj 102/09) i prečišćenim tekstom Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, („Službeni glasnik BiH“ broj 32/10) harmonizira se zakon sa novim direktivama EU i Općim preporukama Komiteta za eliminisanje diskriminacije žena (CEDAW). Tekstom Zakona se promovisu i jasno definiraju uslovi i obaveze nadležnih institucija.

¹⁵ Rozi izvještaj, 2018, dostupan na: <https://bit.ly/2Psq1Jy>

¹⁶ Zakon je dostupan na stranici <http://www.fmup.gov.ba/v2/proposi.php?idkat=1>

Međutim, analiza prednacrtu pokazuje da je namjera ove inicijative ograničiti slobodu okupljanja u ovom entitetu i smanjiti odgovornosti policije i Ministarstva unutrašnjih poslova za regulisanjem ovog prava, kroz postavljanje neopravdanih zahtjeva pred organizatore i imenovane vođe skupova/okupljanja.¹⁷

U zakonodavstvu Bosne i Hercegovine mediji su dobro regulisani. Ustav BiH garantuje slobodu izražavanja, a usvojeni su zakoni¹⁸ koji posebno regulišu rad medija.

Glavni domaći mehanizmi za zaštitu ljudskih prava su: Institucija Ombudsmana BiH, Ministarstvo za ljudska prava izbjeglice Bosne i Hercegovine, Zajednička komisija za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i Komisije za ljudska prava Skupštine Brčko Distrikta. Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine je glavna nezavisna, ne-sudska institucija za zaštitu ljudskih prava.¹⁹ Mandat Institucije Ombudsmana obuhvata širok spektar pitanja, uključujući i borbu protiv diskriminacije, oblast socijalnih prava te loše postupanje u ustanovama zatvorenog tipa. Iako je dobila značajnu podršku međunarodne zajednice, uključujući Vijeće Evrope, Institucija se i dalje suočava s ozbiljnim izazovima. Preporuke Ombudsmana uglavnom ostaju neizvršene, a mandat je široj javnosti i dalje nejasan. Ombudsmani čine tri ombudsmana koji predstavljaju tri konstitutivna naroda (Srbi, Bošnjaci, Hrvati) koje je izabrao *ad hoc* odbor a Parlamentarna skupština BiH imenovala na mandatni period od 6 godina, a o čemu se glasalo u Predstavničkom domu i Domu naroda. To znači da je proces usko povezan s političkim strankama. Zakon kaže da će „ombudsmani biti imenovani iz redova tri konstitutivna naroda, što ne isključuje mogućnost imenovanja ombudsmana iz reda „ostalih“. Ombudsmeni imaju sjedišta u Sarajevu, Mostaru i Banjoj Luci. Pored Ombuds-osobe, Ustavni sud je najviša sudska instanca za zaštitu ljudskih prava u državi. U okviru sistema državne uprave formirana su posebna tijela čija je uloga daljnje promovisanje i unaprijeđenje sistema za zaštitu ljudskih prava, kao što su Vijeće za djecu, Agencije za ravnopravnost spolova i dva centra za ravnopravnost spolova; (za RS - Centar za jednakost i ravnopravnost polova Vlade Republike Srpske, a za FBiH - Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine), Odbor za Rome pri Vijeću ministara BiH/Vijeće Roma, Vijeće osoba sa invaliditetom Bosne i Hercegovine i Komisija za odnose s vjerskim zajednicama. U Parlamentarnoj skupštini BiH uspostavljena su vijeća nacionalnih manjina kao savjetodavna tijela. Institucije BiH daju podršku i Međureligijskom vijeću, koje uspostavlja međureligijski dijalog između četiri najveće vjerske skupine u BiH.

4. GRAĐANSKA I POLITIČKA PRAVA BRANITELJA LJUDSKIH PRAVA

Iako je Bosna i Hercegovina ratifikovala relevantne međunarodne konvencije i odredila temeljne slobode u svom Ustavu, intervjuisani BLJP-ovi izvještavaju o nekim izazovima u provedbi ovih mehanizama kada je u pitanju rad BLJP-ova. Ovim dijelom želimo predstaviti nalaze o kršenjima i ograničenjima građanskih i političkih prava BLJP-ova u Bosni i Hercegovini. Ovaj dio predstavlja problematiku²⁰ koju su iznijeli intervjuisani BLJP-ovi.

Sloboda okupljanja, udruživanja i pravo na protestovanje

Uprkos važećem zakonodavstvu, postoje jasne tendencije da se ograniči sloboda mirnog okupljanja. Prava na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja u Bosni i Hercegovini regulisani su i zagarantovani pravnim okvirom: Ustavom Bosne i Hercegovine²¹ te ustavima oba entiteta – Federacije i RS-a²², Statutom Brčko Distrikta BiH²³, te zakonima o javnim skupovima i okupljanju, zakonima o nacionalnim manjinama te zakonima o javnom redu i miru. Ovi pokušaji su uslijedili nakon porasta broja organiziranih okupljanja, posebno u lokalnim zajednicama. Državne vlasti podržavaju rad i aktivnosti BLJP-ova kada isti ne štete imidžu političara ili vlade.²⁴ BLJP-ovi koji više rade na lokalnom nivou osjećaju se manje slobodnima izvršavati svoje aktivnosti zbog diskriminacije, izloženosti pritisku i od strane institucija a i građana, te zbog ograničenog pristupa institucijama.²⁵ Nadalje, iako je sloboda učešća na javnom okupljanju neotuđivo pravo pojedinca, isto se može, pod određenim okolnostima – ograničiti, a što jasno stoji u članu 21 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Između ostalih ograničenja, države mogu uvesti ograničenja slobode okupljanja kada se to u demokratskom društvu smatra neophodnim²⁶. Svi ranije navedeni zakoni o javnim okupljanjima predviđaju da je javno okupljanje građana bilo koje organizirano okupljanje građana koje se održava na mjestu predviđenom za tu svrhu (javni skup), i da se ista održavaju u cilju javnog izražavanja političkih, društvenih i drugih uvjerenja i interesovanja. Pravo na mirno okupljanje, i u FBiH, Distriktu Brčko i RS-u, može se ograničiti radi zaštite ustavnog poretka, javnog zdravlja kao i slobode i prava drugih²⁷, uključujući i zaštitu „javnog morala“²⁸ u RS-u. Spontana okupljanja se ponekad ne priznaju u svim zakonima. Tako je u slučajevima mirnih okupljanja koje su organizirale Žene Krušice i *Pravda za Davida* došlo do nesrazmjernje tj. prekomjerne upotrebe sile od strane policije.

17 Monitoring prava na slobodu okupljanja u Bosni i Hercegovini, Državni izvještaj za period 2016-2017. godina
20 Imajte na umu da pitanja predstavljena u ovom sažetku politika nisu sveobuhvatan pregled kršenja zakona, već zbirka nalaza prikupljenih pomoću primijenjene metodologije istraživanja.

21 Član II/3e Ustava BiH, dostupan na stranici http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

22 Članovi II i VII, te Aneks Ustavu FBiH, dostupni na stranici http://www.ustavnisudfbih.ba/bs/dokumenti/ustav_precisceni_tekst.pdf; Član 30, Stav II Ustava RS-a, dostupan na stranici (<http://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Ustav%20Republike%20Srpske.pdf>)

23 Član 1(4), Član 13, i Član 14 Statuta Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, dostupni na stranici (<http://skupstinabd.ba/images/dokumenti/hr/statut-brcko-distrikta.pdf>)

24 Intervju br. 2, predstavnik civilnog društva (30. august 2019. god.)

25 Intervju br. 11, predstavnik civilnog društva (13. august 2019. god.)

26 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, stupio na snagu 3. marta 1976. godine, Čl. 21.

27 Član 3 zakona o javnim okupljanjima Kantona Sarajevo, Posavskog kantona, Kantona 10, Tuzlanskog Kantona i RS-a; Član 4 za Unsko-sanski kanton.

28 Zakon o javnom okupljanju RS-a, Član 3.1; (Službeni Glasnik RS broj 118/08; dostupan na stranici <http://pravnik.ba/wp-content/uploads/2015/03/ZAKON-O-JAVNOM-OKUPLJANJU-RS.pdf>

Prva Parada ponosa u BiH, mart 2019. godine - "Ima Izać"

Koordinacioni tim prve Parade ponosa u Sarajevu najavio je događaj pet mjeseci unaprijed. Tim od petnaestak aktivista radio je na širenju informacija, komunikaciji te na njegovanju povjerenja između (potencijalnih) sudionika i saradnji s institucionalnim tijelima i agencijama za sprovedbu zakona. No, organizatori su morali platiti dodatno osiguranje poput metalnih ograda i betonskih blokova. Prije Parade ponosa, članovi određenih političkih stranaka, kao i vladini dužnosnici, vršili su na organizatore pritisak da ne održavaju Paradu ponosa iz sigurnosnih razloga i davali slične izjave u medijima. U tom periodu su se desili i napadi na pripadnike LGBTI+ zajednice a koje nisu osudili svi predstavnici vlasti, već samo neke političke stranke.²⁹

Ostvarivanje slobode okupljanja za članove LGBTI+ zajednice ima poseban historijat koji je obilježen nasilnom represijom koju nisu pratile odgovarajuće reakcije državnih institucija, čime je doprineseno sveopćoj atmosferi nekažnjavanja. Sve je započelo 2008. godine, kada su vehabijski ekstremisti u Sarajevu i krajnji desničari napali *Queer Sarajevo Festival (SQF)* - prvi javni događaj organiziran u bosanskoj LGBTI+ zajednici. Napad je rezultirao sa 15 povrijeđenih, otkazivanjem festivala i općom klimom ugnjetavanja koja se širila po gradu. Napad je danima praćen homofobnom kampanjom konzervativnih medija i političara, praktički opravdavajući nasilje. Agencije snaga za sprovedbu zakona i pravosudni organi pokazali su ravnodušnost. "Noć razbijenog stakla", kako se naziva, imala je ogroman utjecaj na LGBTI+ zajednicu, gurajući ih prema pojedinačnoj nevidljivosti i suzbijajući napore za ostvarivanje njihove slobode okupljanja. Slične epizode u Sarajevu su ponovljene i kasnije. U februaru 2014. godine desetak muškaraca sa navučenim kapuljačama provalilo je u kino *Kriterion*, koje je bilo domaćin festivala queer filma, i povrijedilo prisutne. U 2016. godini, dogodio se još jedan homofobni napad na *Kriterion*, kada su napadači prijetili da će koristiti eksploziv.³⁰ Takođe, postoji i prekretnica među presudama Ustavnog suda iz januara 2019. godine, prema kojoj je policija kantona Sarajevo proglašena krivom za neaktivnost i nedostatak zaštite tokom napada na Festival *Merlinka* (2014. god.) i *SQF* (2009. god.).

Svi intervjuisani BLJP-ovi nazvali su Prvu Paradu ponosa u BiH „ispitom“ za čitavu zemlju kada se govori o statusu građanskih prava, zaštiti slobode okupljanja, kredibilitetu institucija i reakcijama stanovništva. To je bila jedina prva parada ponosa u regionu tokom koje nije prijavljeno nikakvih incidenata. Još jedan pozitivan primer je Tuzla, gdje, kako je rekao jedan branilac ljudskih prava³¹, gradska uprava finasira organiziranje festivala *Merlinka*, i gdje Otvoreni centar Tuzla također prima finansijsku podršku od gradske vlade i Vijeća mladih Grada Tuzla za događaje vezane uz prava LGBTI+ populacije.

Sloboda mišljenja i izražavanja

U praksi BLJP-ovi imaju različita i prilično kompleksna stajališta kada je u pitanju sloboda mišljenja i izražavanja, iako je sloboda izražavanja, uključujući slobodu medija, zagarantovana Ustavom i Zakonom. S jedne strane, anketirani BLJP-ovi (NVO-i) tvrdili su da se osjećaju vrlo slobodnim u svom radu, jer im je bilo omogućeno da odaberu fokus svog rada i izraze svoje stavove. Neki navode izvor finansiranja kao preduslov ove slobode: „Mi smo nezavisni u svom radu jer našu organizaciju finansiraju međunarodne organizacije i nismo izloženi političkom ili drugom utjecaju koliko su izložene naše kolege u medijima. O sredstvima ovisi mnogo toga i mediji su prilično zarobljeni u sistemu kakav je u BiH, baš kao što je zarobljena i sama zemlja i nevladine organizacije. Pored toga, sloboda medija je ograničena jer se često nalazi pod političkim utjecajem, zbog čega novinari sami cenzurišu i svoj rad i svoju profesiju.“³² Intervjuisane osobe navode da se povećao politički i finansijski pritisak na medije, o čemu svjedoči veliki broj napada na medije od strane političara, kao i navodna prislušivanja novinara. Najviše napada u proteklom periodu događalo se u RS-u³³. Građani sve više opravdavaju nasilje nad novinarima u BiH. Prema istraživanju BiH novinara, čak 21% BiH građana nasilje nad novinarima - opravdava.³⁴

Sloboda medija

U augustu 2018. godine Vladimir Kovačević, novinar³⁵ BN TV napadnut je u Banjoj Luci nakon što je pratio protest organiziran zbog propusta vlasti da istraže ili riješe sumnjivu smrt 21-godišnjeg muškarca. Novinar je hospitaliziran, a policija je napad istraživala kao pokušaj ubistva. Kao odgovor na napad, javnost i drugi novinari organizirali su protestne šetnje zahtijevajući bolje standarde sigurnosti i zaštite novinara.³⁶

Besplatna linija za pomoć medijima udruženja „BH novinari“ zabilježila je 58 slučajeva kršenja novinarskih prava u 2018. godini, uključujući 6 slučajeva fizičkog napada, 17 prijetnji te 9 slučajeva vršenja političkog pritiska. Do kraja oktobra 2019. registrirano je ukupno 48 slučajeva kršenja prava novinara i medijskih sloboda. Slučaj napada na novinara koji je izvještavao o demonstracijama „Pravda za Davida“ u Banjoj Luci se istražuje kao pokušaj ubistva. Takođe, zabilježeno je i da je politički lider na visokom nivou u dva navrata u javnosti verbalno napadao nezavisne novinare. U 2018. godini Ured ombudsmana zaprimio je devet žalbi. EK je primijetila nedostatak napretka u 2018. godini u vezi sa istragom i procesuiranjem prošlih napada na novinare a za koje nema presuda.³⁷

29 Intervju br. 14, predstavnik civilnog društva (17. septembar 2019. god.)

30 Alfredo Sasso; Let's go out. Sarajevo towards its first Pride, (Ima Izać. Sarajevo u susret prvoj Paradi ponosa) dostupno na stranici: <https://bit.ly/32peEG2>

31 Intervju br. 14, predstavnik civilnog društva (17. septembar 2019. god.)

32 Intervju br. 3, predstavnik medija (6. septembar 2019. god.)

33 Database available at the website of <https://bhnovinari.ba/bs/>

34 Intervju br. 3, predstavnik medija (6. septembar 2019. god.)

35 Privatna medijska kuća

36 Svjetski izvještaj 2019: Bosna i Hercegovina | Human Rights Watch.

37 Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji 2019.

Neki su mediji suzdržani zbog zapletenih odnosa sa vlasnicima, koji su ili firma ili pojedinac povezan s određenom političkom strankom, a takođe su ovisni i o volji urednika i oglašivača. Drugi izazov je to što kolege novinari ne shvataju ozbiljno novinare koji se bave ljudskim pravima, jer se to čini kao jednostavan zadatak. Situacija je ista i sa ispitanicima ako je riječ o nekoj određenoj priči jer mnogi ispitanici ne žele da se njihovo ime objavi - iako su ispričali svoju ličnu priču ili onu sa kojom su usko povezani.³⁸

Rodni aspekti građanskih i političkih prava branitelja ljudskih prava

Uprkos gore pomenutom zakonodavnom okviru koji se tiče rodne jednakopravnost, i domaća i međunarodna praksa pokazuju sumornu sliku. Iako mehanizmi za rodnu jednakopravnost postoje i postoji Agencija za ravnopravnost spolova koja saraduje sa gender centrima na entitetskom nivou, mnoge stvari postoje samo na papiru, a postoji i značajan jaz u implementaciji. Pored toga, žene su i dalje slabo zastupljene u politici i javnom životu.³⁹

Žene i LGBTI + i BLJP-ovi susreću sa različitim rizicima i izazovima. U ovo spadaju: nedostatak senzibilizacije društva i institucija, različite nivoe razvoja u entitetima, strah, te činjenica da niko ne prepoznaje pružaoce usluga kao važan faktor (besplatna pravna pomoć) – jer za ove usluge nema donatora.

Konkretno, porodica često pogrešno shvaća posvećenost žena zaštiti ljudskih prava - obzirom na tradicionalno shvaćanje uloge žene u porodici i društvu. Smatra se da žena treba da se brine o sebi i svojoj djeci.⁴⁰ Rizik kojem je izložena braniteljica ljudskih prava prvenstveno je povezan s njenim porodičnim životom, gdje često nedostaje podrška roditelja, supružnika ili djece, kao i razumijevanje i podrška društva.⁴¹ „Ja i moje kolegice izložene smo specifičnim prijetnjama, uključujući seksualno eksplicitne klevetničke kampanje, prijetnje (direktno ili indirektno, pa čak i članovima porodice, uglavnom na društvenim medijima), prijetnje seksualnim napadima, prijetnje objavljivanjem eksplicitnih poruka ili slika, javnom preispitivanju naše ženskosti i ženstvenosti, izgleda ili seksualnost te ispitivanje našeg javnog izražavanja roda - u društvu smo često prepoznate kao feministice, ali to se posmatra sa negativnom konotacijom jer javnost ne želi znati definiciju feminizma.”⁴²

Pritisci, uvrede, prijetnje - Martina Mlinarević Sopta, književnica

Martina Mlinarević Sopta na svom Facebook profilu dijeli užasne, zastrašujuće prijetnje i uvrede koje dobiva svakodnevno. Martina je čak pobjegla u Sarajevo, ostavivši Široki Brijeg gdje je živjela sa kćerkom. Već duže vrijeme je pod direktnim i indirektnim pritiskom vladajućih političkih struktura u Hercegovini, kao i civilnih i vjerskih struktura u ovom dijelu BiH zbog svojih kritičkih javnih istupa, kolumni i angažmana na društvenim mrežama. Pritisci kojima je izložena su u obliku posvemašnjeg linča, organiziranog bojkota i sistematskih prijetnji upućenih i njoj lično ali i njenoj porodici. Njene knjige su povučene iz javnih općinskih biblioteka. Nadalje, u brojnim trgovinama u Širokom Brijegu, prodavači bojkotiraju nju i cijelu porodicu i ne žele im prodati niti najosnovnije prehrambene proizvode.

Svaka treća LGBTI + osoba u Bosni i Hercegovini doživjela je diskriminaciju. No, vrijedno je prisjetiti se da se samo mali broj LGBTI + osoba izjašnjava kao LGBTI+ pred širim krugom ljudi. Procenat od 38% LGBTI + osoba koje su preživjele neki oblik diskriminacije može se stoga pripisati činjenici da LGBTI + osobe uglavnom prikrivaju svoj identitet.

Posebno je zabrinjavajući visok postotak transrodnih osoba koje su doživjele diskriminaciju: oko 2/3 transrodnih ispitanika tvrdi da je doživjelo neki oblik diskriminacije, što samo potvrđuje status posebne ranjivosti ove grupe te visok nivo transfobije koja je u društvu prisutna. Obzirom na vidljivost rodne ekspresije, za razliku od seksualne orijentacije, veći broj i nije iznenađujući.⁴³

Međunarodni dan vidljivosti trans* osoba u Sarajevu

„Sredinom marta 2018. godine Sarajevski otvoreni centar je Općini Centar poslao upit tražeći dozvolu za održavanje javne manifestacije na trgu ispred BBI centra. Svrha događaja bila je obilježavanje Međunarodnog dana vidljivosti transrodnih osoba. Transrodne osobe su među najmarginaliziranijim skupinama u BiH, a naš cilj je bio podići svijest o problemima s kojima se ove osobe suočavaju. Obzirom da trg dijelom pripada općini, a dijelom BBI centru, općina je zahtijevala da podnosioci zahtjeva dobiju dozvolu i od BBI centra. Predstavnicima BBI centra odgovorili su elektroničnom poštom, napisavši da ne mogu dati dozvolu za aktivnost zbog većeg događaja koji je već bio rezervisao prostor za taj dan i zato što „ne mogu dati dozvolu za takozvane aktivnosti visokog rizika koje zahtijevaju dodatnu obezbjeđenje i za

38 Intervju br. 5, predstavnik medija (11. septembar 2019. god.)

39 Intervju br. 7, predstavnik civilnog društva (12. septembar 2019. god.)

40 Intervju br. 7, predstavnik civilnog društva (12. septembar 2019. god.)

41 Intervju br. 2, predstavnik civilnog društva (30. august 2019. god.); Intervju br. 3, predstavnik medija (6. septembar 2019. god.); Intervju br. 7, predstavnik civilnog društva (12. septembar 2019. god.); Intervju br. 12, predstavnik civilnog društva (16. septembar 2019. god.)

42 Intervju br. 7, predstavnik civilnog društva (12. septembar 2019. god.)

43 Sarajevski otvoreni centar zabilježio je u 2017. godini sedam slučajeva diskriminacije, što je skoro dvostruko više u odnosu na prethodnu godinu (četiri slučaja). Pet od sedam zabilježenih slučajeva bili su slučajevi diskriminacije na osnovu rodno identiteta (tj. prema transrodnim osobama). Dva slučaja odnosila su se na diskriminaciju u oblasti obrazovanja, dva su se odnosila na diskriminaciju u oblasti zdravstvene zaštite, a po jedan je slučaj zabilježen u svakoj od sljedećih oblasti: zapošljavanje, mediji i javna uprava. Dvije trećine transrodnih ispitanika je doživjelo nasilje. Od ovog broja, 66,7% transrodnih ispitanika bili su mete transfobičnih komentara, dok je 55,6% ispitanika pretrpjelo verbalno transfobično zlostavljanje. Činjenica da je 5 od 18 transrodnih ispitanika doživjelo seksualno zlostavljanje je posebno zabrinjavajuća. Izvor: Rozi izvještaj 2018. godina. - Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI + osoba u Bosni i Hercegovini

„objekat/zgradu i za treće strane.“. Zatražili smo od BBI centra da objasni kako su oni proveli procjenu rizika, obzirom da je Zakonom o javnom okupljanju Kantona Sarajevo propisano da procjenu rizika treba provesti Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo. Zakonom je takođe predviđeno i to da su organizatori odgovorni za zapošljavanje privatnog obezbjeđenja. Predstavnicima BBI centra su odgovorili da „pokušavaju donijeti najbolju odluku u pogledu kapaciteta trga, potražnje, sadržaja i drugih faktora“ i nisu dali nikakve konkretne informacije o tome kako je procjena rizika provedena.

Treba napomenuti da je Sarajevski otvoreni centar već organizirao događaj ispred BBI centra uz podršku Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, bez ikakvih sigurnosnih pitanja, nedoumica ili problema bilo koje vrste. Nakon što je primljena odbijenica od BBI centra, Sarajevski otvoreni centar podnio je zahtjev da se ova manifestacija održi na Trgu Susan Sontag ispred Narodnog pozorišta. Slijedili smo istu proceduru - prvo je kontaktirana Općina Centar, a zatim i Narodno pozorište. Narodno pozorište u svom odgovoru tvrdi da su izdali „dozvolu samo za kulturne i umjetničke događaje“ i da „istorijska zgrada Narodnog pozorišta predstavlja nacionalni spomenik“, dodajući da ne mogu „davati dozvolu za događaje koji zahtijevaju posebne mjere bezbjednosti”.⁴⁴

5. NAPADI, UZNEMIRAVANJE I OGRANIČAVANJE BRANITELJA LJUDSKIH PRAVA

Analiza sadržaja dobivenih iz intervjua pokazuje da u BiH postoje napadi, uznemiravanja i ograničenja. BLJP-ovi izvještavaju o brojnim izazovima sa kojim se susreću tokom rada a najveći izazovi su prijetnje i javna diskreditacija koje, ponekad, dobivaju i svakodnevno. U nastavku slijedi sažetak:⁴⁵

Pravo na zaštićenost

Kao što je u prethodnom dijelu spomenuto već nekoliko puta, društveni mediji postaju najčešći kanal za napade i uznemiravanja BLJP-ova, obzirom da je većina njih prijetnje dobila baš na taj način. Nadalje, BLJP-ovi uključujući i novinare, pružaju informacije i o prijetnjama primljenim putem e-mailova i telefonskih poziva ili su podcrtali da kampanje narušavanja ugleda medija postaju prilično popularna metoda koju vlasti koriste protiv BLJP-ova. Pritisci vlasti ili osoba povezanih sa vlastima često se spominju i čak su „mekši“ u odnosu na nepoznate osobe koje ponekad šalju prijetnje putem društvenih medija. Na određenim se događanjima čak dešava da ako su moderatorji osobe iz određenih kategorija, isti mogu biti izloženi verbalnom zlostavljanju i nakon toga mogu očekivati da elektroničkom poštom dođu poruke prijetećeg i/ili uvredljivog sadržaja.⁴⁶ Novinari imaju jako puno problema tokom procesa terenskog istraživanja. „Kada istražujete sistemsku korupciju [...], onda vam stignu prijetnje (ubit ću vas, uništiti vas...). Poruke na društvenim mrežama pune su uvreda a prijetnje je sve više.”⁴⁷

Pravda za Davida

„Tokom okupljanja grupe „Pravda za Davida“ policija me legitimisala četiri puta“. Svjestan sam da je to njihovo legitimno pravo, ali ovo nije bilo u smislu identifikacije već zastrašivanja i uplitanja u moj novinarski rad. Prva tri puta su me pitali samo za ime i tražili ličnu kartu, ali četvrti put su mi prijetili hapšenjem i prekršajnim prijavama. Kad su vidjeli moju ličnu kartu, rekli su da je stavim u džep i tvrdili su da moj kolega/kolegica i ja nismo imali lične karte, mada je na snimku bilo jasno vidljivo da jesmo. Mi smo prijavili slučaj, oglasili su se Ombudsman i Udruženje novinara, ali se nakon toga ništa nije dogodilo.”⁴⁸

Ne postoje zakoni koji posebno regulišu mrežni prostor (*online space*), ali opće je mišljenje da su zakoni koji regulišu elektronske medije direktno primjenjivi i na mrežne/online medije. Vijeće za štampu proširilo je svoje aktivnosti na internetske medije, a naziv je promijenilo u Vijeće za štampu i online medije. Etičkim kodeksom Vijeća za štampu i online medije⁴⁹ ne pravi se razlika kada se govori o pravima i odgovornostima novinara iz ova dva tipa medija nego su svi obavezni pridržavati se ovoga kodeksa i zakona. Dodatno pitanje proizilazi iz činjenice da se online mediji vide kao mediji samo ako imaju impresum. Međutim, istraživanje koje je proveo Mediacentar pokazalo je da preko 200 internetskih medijskih portala to nema, te da ne pokazuju ko je vlasnik ili urednik.⁵⁰

44 Rozi izvještaj 2018. godina - Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI + osoba u Bosni i Hercegovini.

45 Identificirana kršenja su ograničena na obim sprovedenih intervjua sa BLJP-ima te ni na koji način ne reflektiraju čitav spektar trenutačne situacije u zemlji.

46 Intervju br. 8, predstavnik civilnog društva (13. septembar 2019. god.)

47 Intervju br. 4, predstavnik medija (9. septembar 2019. god.)

48 Intervju br. 5, predstavnik medija (11. septembar 2019. god.)

49 „Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini“, Google, pristupljeno na dan 03/09/2018 https://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9

50 Dostupno na: <https://bit.ly/2NjGwEr>

Srđan Šušnica - niz prijetnji smrću

Srđan Šušnica, lokalni politički analitičar napustio je Banju Luku nakon što su i on i porodica primili niz prijetnji smrću. Na svom poslu revizora u entitetskoj službi za reviziju bio je pod disciplinskim postupkom zbog teksta koji je napisao 2015. godine o ratnim zločinima koje su počinile vojne snage RS-a, a vršeni pritisci su bili toliko grubo da su on i njegova porodica tražili i dobili azil u jednoj od evropskih zemalja. Bio je zbrinjavan u okviru programa Civil Rights Defenders za relokaciju hitnih slučajeva.

„Branioći građanskih prava prate slučaj Srđana Šušnice, koji je premješten preko našeg Hitnog programa zbog ozbiljnih prijetnji po život i bezbjednost njegove porodice. Srđan je zagovarač za tranziciju pravdu koji djeluje u ovom dijelu Bosne i Hercegovine. U toku posljednje dvije godine, primio je brojne prijetnje po život. Šušnica smatra da je ovo reakcija na njegovo pisanje o ratnim zločinima iz rata u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine.“⁵¹

Pravo na pristup finansiranju

Gradonačelnik Grada Prijedora je otvoreno kritikovao branitelje ljudskih prava u Prijedoru jer se njihovi pogledi ne podudaraju sa njegovim političkim stavovima, čime ih je dodatno izložio riziku te im otvoreno uskratilo finansijska sredstva - grantove koje mogu dobiti od grada, i tražio da se protiv njih pokrene krivični postupak.⁵²

„Drugi naš sagovornik dodao je praksu samocenzure kako ne bi ugrozio dalje finansiranje: „Ako se dogodi da se naš rad nadgleda i ako kritikujemo određenu instituciju, teško će biti dobiti grant koji je povezan s tom institucijom, bez obzira na to što dobro radimo posao i/ili imamo dobar projekt. Kada govorimo o iznenadnoj finansijskoj kontroli, u dosadašnjem radu to nam se nije desilo.“⁵³

Pravo na efikasan pravni lijek

Sudeći prema riječima sagovornika koji su prijavili lične prijetnje ili fizičke napade policiji, krivično gonjenje ovakvih slučajeva je uglavnom vrlo neefikasno. Počinioci gotovo nikada ne budu identificirani. Oni čiji se identitet ustanovi prođu kroz proceduru pretresa pred sudom, ali se tu postupak završava jer istrage i istražni koraci često nisu jednako efikasni kada se dogodi kršenje prava branitelja ljudskih prava od strane države i nedržavnih aktera - počinioci se rijetko kažnjavaju, proces je dug i „u toku“, ne daju se nikakve informacije, žrtva najčešće zaboravlja i odustaje, a vlasti se često nadaju da će se upravo to i dogoditi.⁵⁴ Svi sagovornici su nam naglasili da su sa policijom imali profesionalnu i pozitivnu saradnju, tj. kada se govori o operativnom dijelu policije.

„Imali smo situaciju da su nas pratili neki automobili i maltretirali, ali to nismo mogli dokazati, a sve zato što smo organizacija koja nadgleda rad pravnog sektora kroz nadgledanje zločina iz mržnje [sudske postupke], ali moram naglasiti da smo imali dobru saradnju s policijom [...] [a oni su nam zaista pružali podršku]. U situacijama kada radimo na pitanjima kao što je anti-diskriminacija, nailazimo na prepreke, tj. otpor nekih državnih službenika kojima njihova moralna ili vjerska načela ne dozvoljavaju da prihvate, na primjer, predstavnike LGBTI+ populacije. Također, sam okvir u kojem djeluju nevladine organizacije nije prilagođen NVO-ima jer se na njih gleda kao na poslovne subjekte, a to je iz razloga što mnogi ne razumiju koncept NVO-a.“⁵⁵

Ne postoje državne statistike o napadima na novinare koji su se desili zbog njihovih profesionalnih angažmana jer ti napadi nisu niti okarakterisani niti su registrovani na drugačiji način od bilo koje druge vrste napada na građane. Jedan od ombudsmana napravio je pozitivan iskorak kroz svoj prvi izvještaj i preporuke usmjerene na poboljšanje nivoa sigurnosti novinara u Bosni i Hercegovini preporučivši da se napade na novinare uvede u krivične zakone kao posebno krivično djelo.

Jasno je da postoji potreba za boljim razumijevanjem uloge medija u demokratskom društvu, ne samo iz razloga ekonomske održivosti, već i zbog njihove nezavisnosti i sposobnosti da se bore protiv ekonomskih i političkih pritisaka. Postoji namjera da se zaštititi novinar koji napad prema novinarima tretira kao napad na službene osobe, a istovremeno je pokrenut u oba bh. entiteta. u Federaciji BiH kao inicijativa, a u Republici Srpskoj kao nacrt zakona.⁵⁶

Pravo na komunikaciju s međunarodnim tijelima

Ispitani BLJP-ovi nisu izvijestili o preprekama ili izazovima u komunikaciji s međunarodnim tijelima. Zapravo, podrška međunarodnih tijela bila je u nekim slučajevima presudna. Naime, čak i pod prijetnjama, političkim i institucionalnim pritiskom, BLJP-ovi su izvijestili da su komunicirali s organizacijama poput OSCE-a, dok su neki bili stavljeni pod zaštitu od fizičkih napada zahvaljujući intervencijama stranih organizacija.

Rodni aspekti napada, uznemiravanja, i ograničavanja branitelja ljudskih prava

Novinarke su posebna rizična skupina i suočene su sa spektrom rodno-utemeljenog nasilja, uključujući prijetnje putem interneta, fizičko i psihičko zlostavljanje. Ovakvi napadi predstavljaju veliki izazov, ne samo u smislu prava na javno izražavanje mišljenja, već i kao utjecaj na temeljne demokratske vrijednosti i ljudska prava.⁵⁷ „Dogodilo mi se to zato što sam žena – da mi šalju prijetnje silovanjem na profilima na društvenim mrežama; oni mi opisuju šta bi mi uradili.“⁵⁸

„Kad vidim dijete da prosi na ulici, obično zovem policiju, koja dođe i onda ga samo otjera. Nikada se nije desilo da su postupili tako da pozovu socijalnog radnika, a kad ih na to upozorim, svadaju se sa mnom ili mi kažu da sistem ne funkcioniše na taj način. Ali i mene napadaju, pitaju me jesam li zdrave pameti i imam li šta pametnije za raditi, ali često mi daju komplimente i počinju se udvarati.“⁵⁹

Pritisci – samo zato jer sam žensko?

Na Milicu Pralicu, organizatoricu marša 8. marta u Banjoj Luci pritisak je vršila policija. Nakon što je policija insistirala da prekine skup koji je organizovala zajedno sa Brankom Čuliburkom odvedena je na ispitivanje. Pored nje, ispitivali su i stjuarde/hostese i vršili pritisak na njih da je optuže da je ona kriva što oni na sebi nemaju prsluke sa znakovima „stjuard/hostesa“.

Pored toga, dok je bio predsjednik RS, Milorad Dodik je tokom konferencije za novinare javno vrijeđao Gordanu Katanu. Na pitanje o dešavanjima u njegovoj stranci, kao i o slučaju izbjegavanja trogodišnje zatvorske kazne Mileta Radišića i njegovom bijegu iz RS-a, Dodik je napravio niz neprijemljenih komentara o njenom izgledu, medijima u kojima je radila te njoj nacionalnoj pripadnosti. Ovakvo ponašanje naišlo je na oštru osudu medija i Upravnog odbora Udruženja novinara BiH.

Policija i/ili druge institucije nemaju diferenciran pristup istragama prema profilu žrtve; oni ne uzimaju u obzir posebna razmatranja niti okolnosti prilikom istraživanja kršenja prava počinjenih protiv branitelja ljudskih prava koji se identificiraju kao žene ili LGBTI+, jer su stavovi takvi da se smatra da su svi jednaki pred zakonom i da je sve što se dogodi moralo na neki način biti vezano za ličnost pojedinca koji je bio podvrgnut diskriminaciji ili nasilju.⁶⁰

Seksualna orijentacija i rodni identitet

U periodu između januara i septembra 2018. godine, Sarajevski otvoreni centar, lezbejka, gej, biseksualac, transrodna osoba i interseksualac (LGBTI+) i grupa za ženska prava zabilježili su 27 incidenta motiviranih mržnjom prema LGBTI+ osobama, uključujući 10 slučajeva nasilja u porodici i 136 slučajeva govora mržnje, uglavnom online. Pet slučajeva prijavljeno je policiji, od kojih je jedan prosljeđen tužiocu.

Bitno je napomenuti i značajan razvoj situacije - RS je uradila izmjene i dopune svog krivičnog zakona tako da sada zakon uključuje krivično djelo javnog podsticanja na nasilje i mržnju na osnovu spola, seksualne orijentacije i rodnog identiteta.⁶¹

Uprkos činjenici da je jedna od vodećih političkih stranaka u Federaciji BiH najavila istospolne brakove za 2018. godinu, radna grupa za ovaj zakon još nije formirana a vlada ovog entiteta je i dalje u tehničkom mandatu. Prema mišljenju BLJP-ova, političari u Bosni i Hercegovini još uvijek ne raspravljaju javno o pravima i problemima LGBTI+ populacije, policija često odbacuje zločine iz mržnje nad LGBTI+ osobama i odbijaju izdavanje dozvola za LGBTI+ događaje. Iz ovoga se da zaključiti da oni također ne razgovaraju o trans* pitanjima. Stoga - nasilje i napadi traju. BLJP-ovi su izvijestili da su bili suočeni sa prekidanjima i smetnjama koje su činili „ekstremisti“ koji su sudionicima prijetili smrću i bili spremni upotrijebiti silu tokom godišnjeg *queer* događaja. Policija je „razvodnjavala“ ove prijetnje zanemarujući njihovu ozbiljnost – „ma daj, nije to tako“, rečeno je jednoj osobi koja im se požalila.⁶²

51 Više na : <https://bit.ly/33eDU1p>

52 Intervju br. 11, predstavnik civilnog društva (13. septembar 2019.god.)

53 Intervju br. 8, predstavnik civilnog društva (13. septembar 2019.god.)

54 Intervju br. 9, predstavnik civilnog društva (13. septembar 2019.god.); Intervju br. 12, predstavnik civilnog društva (16. septembar 2019.god.)

55 Intervju br. 8, predstavnik civilnog društva (13. septembar 2019.god.)

56 Intervju br. 6, predstavnik medija (12. septembar 2019.god.)

57 Intervju br. 3, predstavnik medija (6. septembar 2019.god.)

58 Intervju br. 5, predstavnik medija (11. septembar 2019.god.)

59 Intervju br. 5, predstavnik medija (11. septembar 2019.god.)

60 Intervju br. 1, predstavnik civilnog društva (30.08.2019.god.); Intervju br. 10, predstavnik civilnog društva (13. septembar 2019.god.)

61 Svjetski izvještaj 2019: Bosna i Hercegovina | Human Rights Watch.

62 Intervju br. 14, Predstavnik civilnog društva (17. Septembar 2019.god.)

6. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Ovaj kratki sažetak politika imao je u fokusu položaj BLJP-ova i žena braniteljki ljudskih prava (ŽBLJP) u BiH u posljednjih pet godina. Pokazao je da, usprkos postojanju naprednog pravnog okvira vezano za ljudska prava, BLJP-ovi postaju sve ranjiviji i rad im se sve više ograničava.

Po pitanju slobode okupljanja, državne vlasti podupiru rad i aktivnosti BLJP-ova i podržavaju mirna okupljanja kada se procijeni da to neće štetiti političarima u vladi. Postoje jasne tendencije ograničavanja slobode mirnog okupljanja kroz korištenje različitih taktika odvratanja organizatora od održavanja manifestacija, poput najnovijih predloženih zakonskih promjena u Republici Srpskoj, što je otežalo dobivanje dozvola za javna okupljanja. Važeći zakon nije usklađen sa međunarodnim standardima, a njegova primjena postala je u ovom entitetu strožija.

U praksi, BLJP-ovi imaju različita i prilično složena stajališta kada se govori o pitanju prava na slobodu mišljenja i izražavanja. Sloboda medija ograničena je političkim utjecajem, a autocenzura novinara doživljava se kao masovna pojava.

Kada je riječ o rodnim aspektima, prema većini BLJP-ova, u Bosni i Hercegovini je i dalje vrlo prisutan dominantni patrijarhalni kontekst.

BLJP-ovi doživljavaju razne vrste fizičkog i verbalnog nasilja, uključujući pokušaj ubistva, seksualno uznemiravanje, mržnju i diskriminatorni govor. U većini slučajeva policija nije spriječila aktivnosti i rad BLJP-ova, a neki od njih su čak izjavili da imaju podršku policije. Nekoliko njih izjavilo je da je dobilo prekršajnu prijavu, ali istraga i procesuiranje počinitelja u vezi s napadima na BLJP-ove je spora i neučinkovita.

Na temelju nalaza predstavljenih ovim sažetkom, preporučuju se sljedeće mjere:

Za vlasti u državi :

- ▶ Razmotriti poboljšanja zaštite branitelja ljudskih prava koja se temelje na međunarodnim standardima u ovoj oblasti, između ostaloga kroz uvođenje odvojene pravne kategorije za BLJP-ove. Koristiti međunarodne standarde za definisanje konkretnih kriterija – ko/šta je tačno BLJP.
- ▶ Država treba omogućiti jednak i efikasan pristup pravdi, osigurati sredstva koja će moći sistematski ponuditi rješenja i omogućiti poštivanje međunarodnih konvencija koje je država potpisala, ali vrlo često zaboravlja. Potrebna je efikasnija primjena zakona o besplatnoj pravnoj pomoći koja će specijalizirane NVO-e koji pružaju pravnu pomoć razmotriti kao dio sistema koji ima pravo na finansiranje.
- ▶ Ojačati ulogu Institucije ombudsmena da pažljivo nadzire i sistematski ispituje pritužbe branitelja ljudskih prava i prekršaje počinjene nad njima.
- ▶ Osigurati da se u postupcima koje vode sudovi u BiH efikasnije primjenjuju standardi koji su postavljeni praksom Evropskog suda za ljudska prava, uključujući i optužbe za klevetu koje političari upućuju protiv novinara.
- ▶ Osigurati odgovarajuću zaštitu novinara kroz izmjene krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini - kako bi se osigurala potrebna podrška prijedlozima u oba entiteta.
- ▶ Riješiti pitanje neefikasnog finansiranja javnih usluga i spriječiti politički utjecaj u javnom servisu.
- ▶ Treba osuditi i riješiti nekažnjavanje napada protiv BLJP-ova. Svaku prijetnju treba tretirati ozbiljno, provesti istragu i počinitelja dovesti pred sud.
- ▶ Poboljšati saradnju s BLJP-ovima, uključujući i ukidanje prakse tretiranja i prikazivanja BLJP-ova kao neprijatelja.
- ▶ Organizatori i učesnici skupova ne bi se trebali smatrati odgovornim (niti smatrati da isti snose zakonsku odgovornost) za nezakonito ponašanje drugih lica; otkloniti prepreke i ograničenja slobode okupljanja i slobode izražavanja. Osigurati da su domaći zakoni koji se odnosi na slobodu okupljanja usaglašeni sa međunarodnim standardima ljudskih prava na slobodu okupljanja i slobodu izražavanja.
- ▶ Obuka za postupanje sa ranjivim grupama trebala bi postati dio službenih programa obuke za sve vladine institucije; obavezna obuka vladinih službenika i dužnosnika a i policije kako bi se educirali o specifičnim grupama branitelja ljudskih prava, s posebnim naglaskom na pripadnike LGBTI + zajednice.
- ▶ Država bi trebala omogućiti jednak i efikasan pristup pravdi, između ostalog i nudeći sistematska rješenja i poštivanje međunarodne konvencije gdje je Bosna i Hercegovina država potpisnica.
- ▶ Pridržavati se svih preuzetih međunarodnih obaveza kojima se vrši prevencija, zaštita i promovisanje slobode okupljanja za sve BiH građane, istovremeno poklanjajući posebnu pažnju grupama čija je sloboda okupljanja u prošlosti bila naročito narušena.

Za međunarodnu zajednicu:

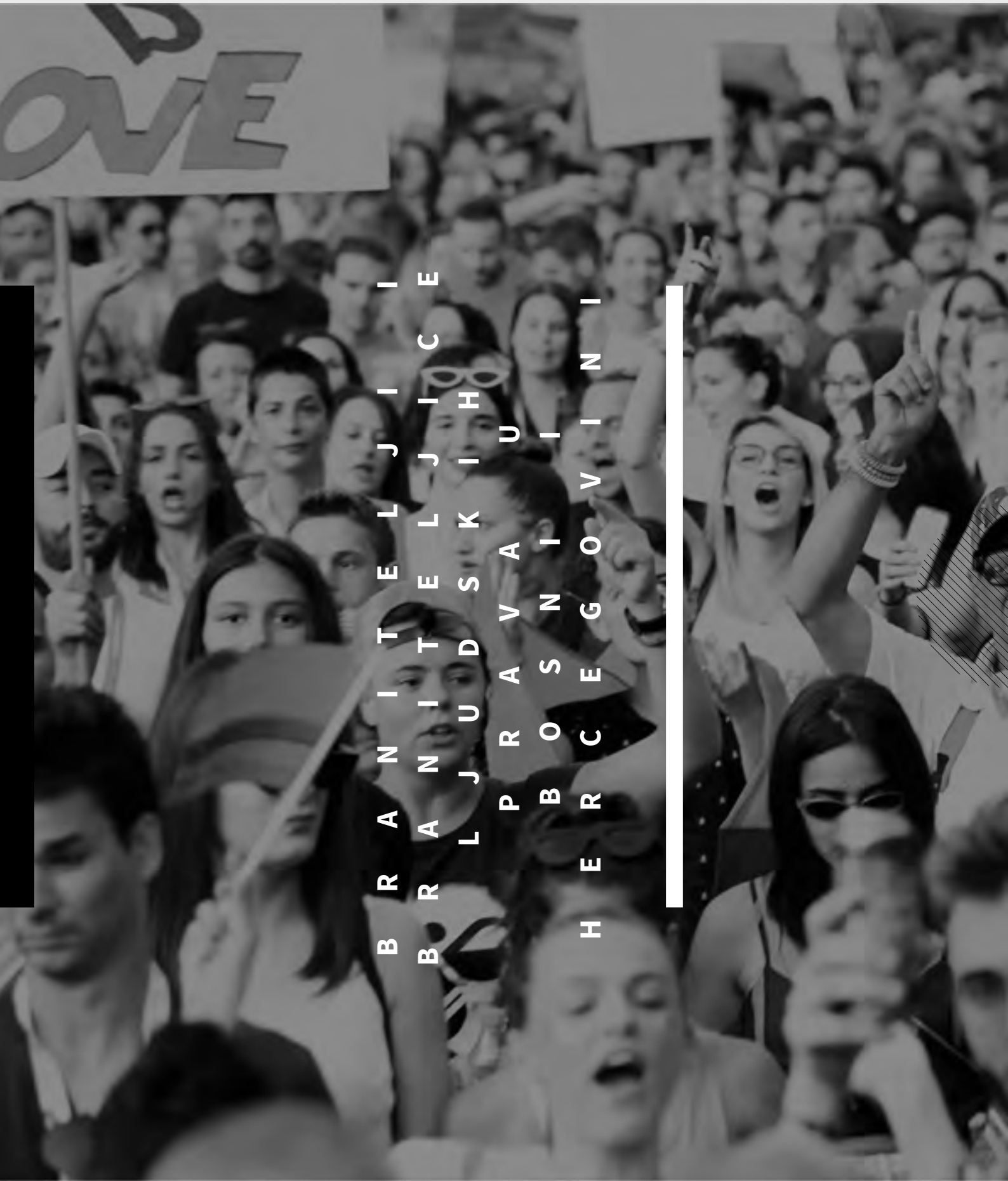
- ▶ Insistirajte na tome da država usvoji i da se pridržava usvojenih protokola i pruži posebnu zaštitu BLJP na način da su njihova prava, pristup pravdi i pristup finansiranju u potpunosti osigurani a njihova nezavisnost nenarušena.
- ▶ Održavajte aktivnu ulogu u promovisanju i zaštiti ljudskih prava i jačanju tehničkih i finansijskih kapaciteta organizacija civilnog društva, posebno podržavajući dugoročne programe koji se tiču branitelja ljudskih prava.
- ▶ Zagovarajte proaktivnije uključivanje NVO-a u procese kreiranja politika i uspostavljanje efikasnih mehanizama.
- ▶ Održavajte ozbiljne i stalne konsultacije s nevladinim organizacijama u vezi sa procesom pridruživanja EU i razvoju ljudskih prava u zemlji.

Za BLJP-ove:

- ▶ BLJP-ovi trebaju pojačati napore na informisanju javnosti o svom radu i utjecaju na svakodnevni život svih građana, kao i napore na podizanju svijesti o važnosti poštivanja ljudskih prava.
- ▶ Bolje umrežavanje BLJP-OVA-ova u zemlji, zajednički rad na zagovaranju kako bi se postigla veća uključenost u kreiranje politika i uspostavljanje efikasnih mehanizama kada su u pitanju ljudska prava, kao i na rješavanju i preokretanju negativnog trenda u kome su BLJP-ovi predstavljeni kao neprijatelji države.
- ▶ Predstavljanje zajedničkih inicijativa vladi može stvoriti prostor da vlada efikasnije reaguje.

Za medije:

- ▶ Bolje umrežavanje medija, zajednički rad na zalaganju za promjene krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini (u oba entiteta) - kako bi se osigurala potrebna podrška prijedlozima u oba entiteta.
- ▶ Podržati rad BLJP-ova kao i novinara koji rade na oblasti ljudskih prava i slijede Etički kodeks za novinare i podržavaju ostale novinare i BLJP-ove, kroz -između ostalog, suzdržavajući se od širenja govora mržnje i diskriminatornog govora.

B R A N I T E L J I
B R A N I T E L J I C E
L J U D S K I H
P R A V A U
B O S N I I
H E R C E G O V I N I

